

تقریر درس تفسیر ترتیبی از ابتدای قرآن کریم آیت الله اراکی

مقرر	حجت الاسلام قادر بریسم	جلسه	۴	تاریخ	۱۴۰۳ / ۰۷ / ۰۱
عنوان ۱	تفسیر ترتیبی از ابتدای قرآن کریم				
عنوان ۲	معجز بودن نص قرآنی				
عنوان ۳	انواع اعجاز قرآنی • ۱. اعجاز بیانی ➤ نمونه اول: داستان زندگی حضرت موسی (ع) ➤ نمونه دوم: داستان پایان دوران طوفان حضرت نوح (ع) ➤ نمونه سوم: مراحل زندگی انسان کافر				

الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطیبین الطاهرین

درآمد بحث

بحث ما دربارهٔ خصائص نص قرآنی بود و به جهاتی از این خصائص نص قرآنی پرداختیم. جهت سوم از خصائص نص قرآنی این بود که این نص، نص اعجازی است. در جلسهٔ پیش گفتیم که این اعجاز از چند جهت است و در دو مرحله به این اعجاز بیانی می پردازیم:

مرحله اول: خلاصه ای از این اعجاز بیانی است. این اعجاز بیانی، براساس تحدی صورت گرفته و چهار نوع تحدی از قرآن کریم به عمل آمده است؛ یعنی قرآن کریم مبارز طلبید که مانند آن بیاورید:

۱. آوردن مثل قرآن؛

۲. آوردن ده سوره مثل قرآن؛

۳. آوردن یک سوره مثل قرآن؛

۴. آوردن حدیث مثله؛ یعنی جملهٔ کامله ای با معنایی کامل که مثل قرآن کریم باشد.

بحث امروز ما این است که تفصیل بیشتری در تبیین اعجاز نصی (نص اعجازی) دهیم. البته تفصیل کامل آن در این مقال نمی گنجد؛ چون بحث ما فقط در بیان خصائص نص قرآنی است و ما عرضاً به مسألهٔ اعجاز می پردازیم.

انواع اعجاز قرآنی

سه نوع اعجاز در قرآن کریم وجود دارد که به طور اجمال، از آن ها گذر می کنیم:

۱. اعجاز بیانی؛

۲. اعجاز غیبی؛

۳. اعجاز علمی.

این سه نوع اعجاز، در اغلب آیات کریمه قرآنی، جلوه کرده است.

۱. اعجاز بیانی

اعجاز بیانی، مفصل است؛ ولی به طور خلاصه، این است که از جلوه های اعجاز بیانی قرآن کریم، این است که گاه، حوادث بسیار زیادی را در کمترین، زیباترین، شیرین ترین و واضح ترین عبارت، بیان می دارد.

نمونه اول: داستان زندگی حضرت موسی علیه السلام

وقتی قرآن کریم در سوره «طه» به داستان حضرت موسی علیه السلام می پردازد، می فرماید وقتی خدای متعال به او وحی کرد، و به او فرمود:

﴿إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾^۱؛

این گفتگوی بین خدا و موسی علیه السلام در سوره «طه» بیان شده تا اینکه خدای متعال به او می فرماید:

﴿أَذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۖ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ۖ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ۖ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي ۖ يَفْقَهُوا قَوْلِي﴾^۲؛

گفتار موسی علیه السلام با خدا به اینجا می رسد که خدا به او می فرماید:

﴿وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ﴾^۳؛

در این عبارت، شرح همه زندگانی موسی علیه السلام از ولادت تا لحظه وحی و بعثت، با بیانی بسیار زیبا و کوتاه آمده است: شاهد ما اینجاست که می فرماید:

﴿قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ﴾^۴؛

آنچه را از ما خواسته ای، به تو خواهیم داد. سپس می فرماید:

﴿وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ﴾^۵؛

و از اینجا خدای متعال شرح زندگانی موسی علیه السلام را به خودش می گوید:

﴿إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ۖ أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ ۖ وَأَلْقَيْتُ

عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي﴾^۶؛

به مادرت گفتیم که تو را در تابوت بگذارد و سپس آن را به دریا بیندازد. وقتی تو را با تابوت به دریا افکند، دشمن من و دشمن خودت تو را از دریا بیرون آورد و سپس من محبت تو را در دل او نهادم و کاری کردم که زیر چشم من بزرگ شوی و پرورش یابی.

﴿إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ﴾^۶؛

۱. سوره طه: ۱۲.

۲. همان: ۲۴ - ۲۸.

۳. همان: ۳۷.

۴. همان: ۳۶.

۵. همان: ۳۸ و ۳۹.

۶. همان: ۴۰.

خواهرت آمد و برای شیرخوارگی، به مادرت برگردانیدیم:

﴿فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ﴾^۱؛

تو را به مادرت برگردانیدیم.

﴿وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا﴾^۲؛

آدم کشتی و سپس ما تو را نجات دادیم.

﴿فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَى﴾^۳؛

تمام این مراحل زندگی حضرت موسی علیه السلام از آغاز ولادتش تا لحظه ای که به اینجا آمده است، همه را بسیار شیرین، رسا و در عین حال، خلاصه، بیان داشته و این یکی از نمونه های اعجاز بیانی فوق العاده ای است که نظیرش را در هیچ جا سراغ نداریم.

نمونه دوم: داستان پایان دوران طوفان حضرت نوح علیه السلام

در سوره «هود» است که وقتی داستان پایان دوران طوفان نوح علیه السلام را قرآن کریم بیان می کند و می فرماید طوفان آمد و بعد که طوفان پایان یافت، کیفیت پایان یافتن آن را بیان می دارد و می فرماید:

﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ اتْلَبِي مَاءَكِ﴾^۴؛

به زمین گفته شد: آب خود را فرو بر.

﴿وَيَا سَمَاءُ اقْلَبِي﴾^۵؛

و به آسمان گفته شد: از ریزش آب، دست نگاه دار.

﴿وَوَيْضَ الْمَاءِ﴾^۶؛

آنگاه، آب فرو رفت؛ چون همه جا را آب گرفته بود.

﴿وَقَضِيَ الْأَمْرُ﴾^۷؛

داستان به پایان رسید.

﴿وَأَسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ﴾^۸؛

کشتی نوح علیه السلام در کنار کوه «جودی» استقرار یافت.

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۴. سوره هود: ۴۴.

۵. همان.

۶. همان.

۷. همان.

۸. همان.

﴿وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾^۱

این بیان بسیار زیبا و خلاصه در جمله‌های بسیار پرمعنا، تمام جریان استقرار کشتی نوح علیه السلام، فروکش آب‌ها، توقف آسمان از بارش و استقرار کشتی در کنار کوه «جودی» و هم اعلام پایان کار را در یک آیه با چند جمله خلاصه اما بسیار زیبا و گویا بیان می‌دارد. این از نمونه‌های اعجازی بسیار برجسته بیانی قرآن است.

نمونه سوم: مراحل زندگی انسان کافر

نمونه سوم، نمونه‌ای است که خدای متعال به زندگی خود انسان و انسان کافری می‌پردازد که به خدا و آیات الهی، پشت کرده و بی‌اعتنا از کنارشان می‌گذرد:

﴿قِيلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرُهُ﴾^۲

سپس از آغاز زندگی تا پایان زندگی چنین انسانی را با بیانی روشن، وضوح و کوتاه اما کاملاً جامع، شرح می‌دهد:

﴿مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ * مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ﴾^۳

او را از نطفه آفرید؛ نه تنها او را آفرید، که او را براساس میزان و قدر و اندازه‌ای معین، خلق کرد. پس هم آفرید و هم درست آفرید.

﴿ثُمَّ السَّبِيلَ يَسْرُهُ﴾^۴

پس از خلقت تکوینی، به هدایت تشریعی او پرداخت.

﴿ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ﴾^۵

سپس به مرگ و به گور رفتن انسان، اشاره می‌کند.

﴿ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ﴾^۶

و به نشور و بعثت و زنده شدن دوباره او می‌پردازد.

﴿كَلَّا لَمَّا يَقِضْ مَا أَمَرُهُ﴾^۷

او در طول مدت بین آفرینش و مرگ هم معصیت کرد و به امر خدا عمل نکرد.

خدا در این جمله‌های کوتاه، تمام سیر زندگی انسان کافر را با تمام جزئیاتش اما با بهترین و روشن‌ترین بیان، تبیین فرموده است.

امثال این نمونه‌ها در قرآن کریم، فراوان است و ما برای نمونه به این دسته از مثال‌ها اشاره کردیم. در آینده به اعجاز علمی و غیبی هم خواهیم پرداخت.

۱. همان.

۲. سوره عبس: ۱۷.

۳. همان: ۱۸ و ۱۹.

۴. همان: ۲۰.

۵. همان: ۲۱.

۶. همان: ۲۲.

۷. همان: ۲۳.

و صلی الله علی محمد و آله الطاهرين